

1943 Negentien treinen Eindbestemming Sobibor Om niet te vergeten

CATHERINA VEFFER-APPELBOOM

GONDA FRANK

LEA BLEEKVELD

GRETHA GOLDENBERG

JEANETTE MOGENDORFF

NEGEN NAMEN

HET EERSTE TRANSPORT NAAR SOBIBOR

LOTTE EN SALLA AUSZENBERG

HERMINA BEEM

JANNETJE PHILIPSE – VAN BUREN

2013 Herinneren door informatie en educatie www.stichtingsobibor.nl

NEGEN NAMEN

HET EERSTE TRANSPORT NAAR SOBIBOR

Colofon

Uitgave: © [Stichting Sobibor](#), 2013

Redactie: Irene Hemels (auteur), [Circus Sinistra](#) (vormgeving)

Correctie: Alex Bakker

Druk: Jubels, Amsterdam

Deze brochure is mede mogelijk gemaakt door:

[Digitaal Monument Joodse Gemeenschap in Nederland](#) / Joods Historisch Museum

[Herinneringscentrum Kamp Westerbork](#)

[Nationaal Comité 4 en 5 mei](#)

1943 **Negentien treinen** *Eindbestemming Sobibor* *Om niet te vergeten*

Uitgave bij het eerste transport van 2 maart 1943

Op 2 maart 1943 vertrok uit kamp Westerbork een trein met 1105 mensen naar het toen onbekende vernietigingskamp Sobibor. Na een reis van drie dagen kwam de trein op 5 maart aan. Het was het eerste transport uit Nederland naar dit kamp. Nog 18 transporten zouden volgen tot het laatste transport op 20 juli 1943. 34.313 Joodse mannen, vrouwen en kinderen maakten de gedwongen reis naar dit gruwelijke oord in oost-Polen. In nog geen vijf maanden werden zij, op ongeveer duizend na, op de dag van aankomst vergast. Van de ruim 34.000 keerden slechts enkelen terug.

Het eerste transport werd, net als het tweede, uitgevoerd met een personentrein. Daarna gebruikte men veewagens. Van het eerste transport overleefde niemand. Opvallend is dat van de ruim elfhonderd mensen tweederde vrouw was en eenderde man. Van enkelen van hen hebben we een portret gemaakt. Hun naam aan de vergetelheid ontrukken. Dat is ons doel. Net als het Community Joods Monument, de interactieve website van het Digitaal Monument, waar nog veel meer verhalen zijn te vinden.

Lees over Jannetje, Lotte en Salla, Jeanette, Gonda, Lea en Gretha, Hermina en Catherina.

Er was niets meer aan te doen

Gonda Susanna Frank

(Hoogeveen, 8 mei 1907 – Sobibor, 5 maart 1943)

Gonda Susanna Frank - roepnaam Ginnie - zat met haar ouders ondergedoken in Den Haag. Maar eind januari 1943 werden ze opgepakt en naar strafbarak 66 in Westerbork gestuurd. Hier vandaan schreef Ginnie verschillende brieven, onder andere aan haar zus Cobie: " 'k Heb 't gevoel dat ik zelf wel een stootje kan verdragen, met gemeenschapsgevoel kom je al een heel eind, en 't mag gek klinken, ik onderga m'n lot met veel belangstelling. Misschien omdat 't hier nog zoo plezierig is, de omgeving is zoo vriendelijk."

Begin februari werden haar ouders doorgestuurd naar Auschwitz. Ginnie schreef diezelfde dag een briefkaart aan haar zus en zwager: "De brief die wij (Ginnie en haar ouders, red.) je gisteren geschreven hebben, zal ik jullie maar sturen ofschoon alles nu erg veranderd is. Ik ben alleen (ik moet jullie wel zeggen dat we een reusachtige vader hebben, en moeder is ook kra-

nig. Alles is moeilijk te verwerken en dat zal voor jullie ook wel zijn, maar ik geloof dat vaders bijzondere moed en energie wel zullen doen. (...) Wij moeten ons geloof niet verliezen, al is 't zwaar. Zij zijn met goede vrienden en ook ik heb wel steun al sta je alleen."

Ginnie kreeg uitstel en deed wanhopige pogingen om op 'de Barneveldlijst' te komen. Het haalde allemaal niets uit. Door haar status als strafgeval maakte ze geen kans. Haar laatste briefkaart is van 2 maart 1943: "Een hartelijke groet van Ginnie. Ik volg vader en moeder, er was niets meer aan te doen. Groet Cobie en Kees. Ik heb jullie in deze tijd reusachtig gewaardeerd."

Gonda Frank was 35 jaar toen zij op 2 maart op transport naar Sobibor werd gesteld en daar op 5 maart werd vermoord.

Foto: Collectie NIOD, Amsterdam.

Bronnen: www.communityjoodsmonument.nl (Joods Historisch Museum).

atria-kennisinstituut.nl (Kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis).

niod.nl (Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies).

Het lot van de kinderen Beem

Hermina Juliana Beem

(Rotterdam, 9 juni 1918 – Sobibor, 5 maart 1943)

Hermina Juliana – roepnaam Mien – Beem was de oudste dochter in een gezin van vier kinderen. In 1929 kwam ze samen met haar zusje en broertjes in het Joodse weeshuis in Leiden terecht. Mien was elf; de rest negen, zeven en drie. Hun hele jeugd zouden de kinderen Beem in het weeshuis blijven. Vanwege depressies kon hun moeder Rosa Beem, geboren Hertzdahl, niet voor hen zorgen; zij verbleef in het Apeldoornsche Bosch. Vader Simon bezocht ieder weekend zijn kinderen.

Op haar negentiende verliet Hermina het weeshuis en vertrok naar Amsterdam. Hier zou ze een aantal jaar verblijven. Tussendoor woonde ze enige tijd in Aalten, bij de familie Fuldauer. Vanaf 1 juli 1942 werkte Hermina als hulp in de huishouding van het Portugees Israëlitisch Meisjesweeshuis aan de Nieuwe Prinsengracht in Amsterdam. Dit weeshuis werd in februari 1943 leeggehaald: de meisjes en hun verzorgsters, waaronder Hermina, werden opgehaald en weggevoerd naar kamp Westerbork. Hermina kwam hier op 11 februari 1943 aan. Haar vader, moeder en zusje waren haar – elk op een ander moment – voorgegaan; inmiddels waren ze al in Auschwitz vermoord.

David en Jozef Beem

Groepsfoto Joods Weeshuis, november 1932. Beschikbaar gesteld door Frans Hoek

Op 2 maart werd Hermina op transport gesteld naar Sobibor, waar ze na een treinreis van drie dagen op 5 maart werd vermoord. Hermina was op dat moment 24 jaar. Onafhankelijk van elkaar zouden haar twee broers David en Jozef dezelfde weg afleggen. Zestien dagen nadat Hermina op transport was gesteld werd de jongste van het gezin, Jozef, samen met andere weeskinderen uit het Leidse weeshuis overgebracht naar kamp Westerbork. Dat was op 18 maart. De meeste kinderen en verzorgers zijn in Sobibor vermoord. Jozef ging op 23 maart 1943 op transport naar Sobibor. David kwam op 3 juli 1943 vanuit kamp Vught in Westerbork aan en werd drie dagen later doorgevoerd naar Sobibor.

Foto's: Collectie JHM, Amsterdam.

Bronnen: www.communityjoodsmonument.nl (Joods Historisch Museum).

www.kampwesterbork.nl (Herinneringscentrum Kamp Westerbork).

Met medewerking van Mike Baltissen.

Twée Joodse zusjes als vluchteling uit Duitsland

Lotte Auszenberg

(Keulen, 23 december 1931 – Sobibor, 5 maart 1943)

Salla Auszenberg

(Keulen, 10 augustus 1929 – Sobibor, 5 maart 1943)

Na de *Reichskristallnacht* in Duitsland, november 1938, stuurden de ouders Auszenberg hun vier jonge kinderen, twee jongens en twee meisjes, naar Nederland. Ze werden opgevangen in het Bondshuis van de Nederlandse Protestanten Bond in Soesterberg, een van de locaties die de Nederlandse regering had aangewezen als opvangkamp voor Joodse vluchtelingen. Eind 1939 werden de vier kinderen ondergebracht bij vier verschillende pleeggezinnen in Assen. Ze zouden nog meerdere malen van adres wisselen.

Lotte verbleef vanaf juli 1941 bij vader Marcus en dochter Anna Nieweg totdat ze, samen met hen, op 2 oktober 1942 uit huis werd gehaald en naar Westerbork overgebracht. Vader en dochter Nieweg werden drie weken later in Auschwitz vermoord. Lotte bleef nog enkele maanden in Westerbork.

Salla woonde vanaf augustus 1941 in het Joodse pleeggezin Elshof, waar vijf volwassen broers en zussen samenleefden. Zij werden allemaal op 2 oktober 1942 uit huis gehaald. De broers en zussen Elshof werden gedurende de maanden erna naar Auschwitz doorgevoerd en stierven daar.

Vrijdagavond 2 oktober 1942 was voor veel Joden uit Assen een nachtmerrie. Meer dan vijfhonderd Joden werden naar Westerbork gedeporteerd, om in de twee weken erna

De kinderen Auszenberg. De foto is gemaakt in het Joods Vluchtelingenkamp van de Nederlandse Protestanten Bond in Soesterberg, in de periode juni-juli 1939

bijna allemaal naar Auschwitz te moeten gaan. Dit lot trof ook Josef, het jongere broertje van Lotte en Salla.

Lotte en Salla hebben hun tijd in Westerbork vermoedelijk samen doorgebracht. Barak 35 diende vanaf zeker moment als weeshuis. We weten zeker dat Salla hier zat, en de kans is groot dat dit ook voor Lotte gold. Op 2 maart 1943 moesten beide zusjes op transport. Na aankomst in Sobibor zijn zij vermoord. Lotte was zestien jaar, Salla was dertien. De ouders Auszenberg waren in Keulen achtergebleven, waar ze een poeliersbedrijf hadden. Zij wisten – net als hun oudste zoon – naar Engeland te ontkomen, waar ze de oorlog overleefden.

Foto: Collectie JHM, Amsterdam.

Bronnen: www.communityjoodsmonument.nl (Joods Historisch Museum).

www.kampwesterbork.nl (Herinneringscentrum Kamp Westerbork).

Met medewerking van Dirk Veenhuizen.

Leeftijd telt niet – ook de alleroudsten moesten mee

Jannetje Philipse – van Buren

(Goedereede, 7 augustus 1845 – Sobibor, 5 maart 1943)

Jannetje van Buren was de jongste van een gezin van zes kinderen. Haar ouders hadden een winkel in Goedereede. Jannetje trouwde op 14 mei 1875 met Joseph Salomon Philipse, een geboren en getogen Briellenaar. Het echtpaar vestigde zich in Brielle. Joseph begon daar zijn eerste dansschool. Menig Briellenaar kreeg bij hen dansles. Jannetje en Joseph kregen negen kinderen.

Echtgenoot Joseph overleed in 1923. Jannetje trok in bij haar zoon Jakob Joseph en schoondochter Rica Strandens op de Koopmanstraat 7 in Brielle. Hoewel voor de oorlog de Joodse afkomst nauwelijks een rol speelde binnen de Brielse samenleving veranderde dat tijdens de bezetting. Drie van de kinderen van Jannetje waren gemengd gehuwd, vijf hadden een Joodse partner. Salomon, de oudste, vertrok naar Engeland en werd daar concertmeester. Hij overleefde de oorlog, evenals de gemengd gehuwde zussen en broer. De andere vijf kinderen van Jannetje niet.

Haar kleinzoon Ed herinnert zich Jannetje goed, hoewel hij pas zes jaar was toen zij werd gedeporteerd. Hij beschrijft haar als uitermate lief. Ook hield ze van een geintje. Zo gaf ze Ed eens een trosje druiven die ze zorgvuldig had leeggezogen en opgeblazen om hem voor de gek te houden.

Het viel altijd op hoe klein ze was. Ze had vaak een stoof onder haar voeten

als ze op haar stoel zat. Er zijn nog familiefoto's waarbij Jannetje ervoor zorgde om op een stoeprand te staan, zodat ze minder klein leek.

Een taxi bracht de hoogbejaarde Jannetje Philipse in februari 1943 naar het tramstation in Brielle. Na een tussenstop kwam ze op 27 februari in Westerbork aan. Daar vertrok ze op dinsdag 2 maart met het eerste transport naar Sobibor. Met haar 97 jaar was Jannetje een van de oudste slachtoffers.

Foto: Privécollectie.

Bronnen: www.communityjoodsmonument.nl (Joods Historisch Museum).

www.kampwesterbork.nl (Herinneringscentrum Kamp Westerbork).

Met medewerking van Ed en An Philipse.

Dit artikel is een bijdrage van Rob Sniijders (info@joodsamsterdam.nl).

Ook Joodse weesmeisjes waren nergens veilig

Groepje kinderen uit het Joodse weeshuis in Leiden, januari 1940. Helemaal links Gretha Goldenberg. Fotoalbum Nathan Italie, foto 6

Lea Bleekveld

(Amsterdam, 3 januari 1926 – Sobibor, 5 maart 1943)

Lea Bleekveld was de dochter van Hijman Bleekveld en Kaatje Pront. Lea had de huishoudschool afgerond en was vanaf mei 1942 helpster aan de Bewaarschool 1ste Joodse kleuterschool. Haar officiële woonadres was Rapenburgerstraat 171 in Amsterdam: het Nederlands Israëlitisch Meisjesweeshuis. Dit betekent dat Lea een van de kinderen was die bij de ontruiming van het Joodse Meisjesweeshuis op 10 februari 1943 naar Westerbork werd afgevoerd. Op dat moment woonden er ruim honderd kinderen in het weeshuis. Zo'n dertig van hen hadden beschermingspapieren en enkele anderen wisten te ontkomen. De ontruiming trof 63 kinderen met zeven begeleiders. Al na enkele weken in Westerbork werd Lea op transport gesteld naar Sobibor. Zij was zeventien jaar toen ze bij aankomst werd vermoord.

Gretha Goldenberg

(Amsterdam, 24 januari 1936 – Sobibor, 5 maart 1943)

Gretha was een kind van de ongehuwde dienstbode Berta Goldenberg. Haar vader is onbekend. Gretha woonde aanvankelijk in een tehuis aan de Alberdingk Thijmstraat in Amsterdam. Tot ze op 4 december 1939 in het Centraal Israëlitisch Wees- en Doorgangshuis in Leiden werd geplaatst. Hiervandaan moest Gretha op 6 maart 1942 naar Westerbork. Haar moeder was daar toen waarschijnlijk al; zij werd op 24 juli gedeporteerd naar Auschwitz en stierf op 30 september. Gretha werd – vreemd genoeg – na een verblijf van ruim zes maanden op 28 september uit kamp Westerbork vrijgelaten en kwam in oktober in het Amsterdamse meisjesweeshuis aan de Rapenburgerstraat terecht. Na de ontruiming van het weeshuis werd ze voor de tweede maal naar Westerbork gestuurd. Gretha verbleef hier nog enkele weken voordat ze op 2 maart 1943 in het eerste transport naar Sobibor belandde. Om als zevenjarig meisje te worden vermoord.

Een van de eerste anti-Joodse maatregelen tijdens de bezetting was de ontbinding van alle Joodse stichtingen en verenigingen. Een uitzondering werd gemaakt voor de diverse zorginstellingen. Deze werden in november 1942 ondergebracht bij de 'Joodse Vereniging Voor Verpleging en Verzorging', in de Joodse volksmond aangeduid met J.V.-4. Het ging om acht ziekenhuizen, acht weeshuizen, zes kindertehuizen en dertien openbare tehuizen voor ouden van dagen. Deze instellingen met bejaarden, kinderen, zieken en wezen werden in de loop van 1943 allemaal ontruimd; de bewoners en verzorgers collectief gedeporteerd.

De acht Joodse weeshuizen in Nederland hielden in februari en maart 1943 op te bestaan. Het Centraal Israëlitisch Weeshuis aan de Rapenburgerstraat in Amsterdam werd op 10 februari ontruimd. Enkele meisjes wisten via de achtertuin te ontkomen. De overige kinderen en hun verzorgers zijn vrijwel zonder uitzondering vermoord. Via het Digitaal Monument voor de Joodse Gemeenschap in Nederland zijn veel gegevens beschikbaar over de kinderen uit dit weeshuis. Van bijna zestig van hen is bekend waar ze zijn gedood - de meesten in Sobibor.

Foto's: Collectie JHM, Amsterdam.

Bronnen: www.communityjoodsmonument.nl (Joods Historisch Museum).

www.kampwesterbork.nl (Herinneringscentrum Kamp Westerbork).

Een historisch overzicht van acht joodse weeshuizen in Nederland, artikel door D.M. Metz.

Een compleet gezin op transport

Jeanette Mogendorff

(Groenlo, 24 januari 1920 – Sobibor 5 maart 1943)

De roepnaam van Jeanette Mogendorff was Nettie. Zij had haar verpleegstersopleiding gedaan in een katholieke inrichting en was in die tijd katholiek geworden. Dit heeft ze niet ingezet om te proberen aan deportatie te ontkomen. Samen met haar vader Meyer Maurits Mogendorff, moeder Suze Mogendorff-Mogendorff, broer Hans en haar twee zussen Miep en Elly werd Jeanette in de nacht van 20 op 21 februari 1943 uit huis gehaald. Het gezin Mogendorff kwam op 22 februari in Westerbork aan.

Vanuit barak 72 schreef Jeanette enkele brieven aan een vriendin. *“Vandaag schrijfdag, dat gebeurt eens in de 14 dagen. Je mag dan 1 brief of 2 kaarten schrijven. Ik stuur nu ook aan H. Allereerst allemaal, in 't bijzonder aan Jeanne, heel heel hart. dank voor alles en alles. Ik zal altijd met veel plezier terugdenken aan die heerlijke tijd en wij allemaal.”* (...)

“Morgen begin ik met verpleging in het ziekenhuis. 'K meen ± 12 uur per dag werken ook nachtdienst. Behandeling en eten is goed. Valt allemaal erg mee.” Jeanette besluit de brief met: *“In onze barak*

± 400 mensen. Mannen en vrouwen apart. Iedere dinsdag transport naar elders. Verwacht dat wij a.s. week bijzijn. Anders over 14 dagen weer bericht van ons. Dag allemaal! Tot weerzien.”

De kans om veertien dagen later weer een brief te schrijven, kreeg Jeanette niet. Op 2 maart 1943 werd het hele gezin Mogendorff op transport gesteld naar 'elders'. Bij aankomst in Sobibor werden ze allen vermoord. Jeanette werd 23 jaar oud.

Jeanette wordt samen met haar vader, moeder, broer en zussen vermeld op het Glazen monument, een gedenkteken voor de oorlogsslachtoffers van de gemeente Groenlo. Op 3 mei 2013 worden zogenaamde *Stolpersteine* op de stoep gelegd voor het laatste woonhuis van het gezin Mogendorff in Groenlo: Beltrumsestraat 43.

Foto: Privécollectie.

Bronnen: www.communityjoodsmonument.nl (Joods Historisch Museum).

www.kampwesterbork.nl (Herinneringscentrum Kamp Westerbork).

Voor meer informatie over de familie Mogendorff:

stolperstenengroenlo@hotmail.com.

Een grootmoeder uit de Transvaalbuurt

Catherina Veffler-Appelboom

(Amsterdam, 18 september 1868 – Sobibor, 5 maart 1943)

Catherina Veffler-Appelboom was gehuwd met Abraham Veffler. Abraham Veffler was diamantslijper en overleed in 1935. Het echtpaar kreeg drie kinderen, een zoon en twee dochters van wie er twee in de oorlog zouden omkomen. Catherina woonde op de Transvaalstraat 108, 1 hoog, in Amsterdam. Dit was dichtbij haar zoon Jonas en zijn gezin. Jonas was ook diamantbewerker.

Kleindochter Lotty Huffener, dochter van Jonas Huffener, herinnert zich haar grootmoeder als een vriendelijke en belangstellende vrouw. Altijd netjes en tot in de puntjes verzorgd. Lotty kwam geregeld bij haar grootmoeder op bezoek. Liefde voor muziek speelde een grote rol. Lotty kreeg les op de piano die vroeger bij grootmoeder thuis had gestaan en waar haar vader ook op had gespeeld. Vader Jonas speelde in een kwartet en nam zijn gezin regelmatig mee naar het Concertgebouw.

Lotty herinnert zich de schok die het weghalen van haar

grootmoeder Catherina teweegbracht nog heel goed. "Het was de eerste keer dat iemand van zo dichtbij werd weggehaald. Een enorme schrik was dat voor ons. En ook zo plotseling! Tegelijk met mijn grootmoeder werden veel meer mensen weggehaald, veel ouderen ook. Heel erg was dat."

Catherina Veffler-Appelboom kwam op 23 februari 1943 in Westerbork aan en verbleef in barak 55. De hogere baraknummers dienden in deze periode als doorgangsbarak. Catherina moest direct met het transport van 2 maart mee en vond op 5 maart de dood in Sobibor. Haar zoon Jonas zou samen met zijn vrouw en hun jongste dochter volgen: gedrieën maakten zij deel uit van de kindertransporten uit Vught. Ze werden op 11 juni in Sobibor vermoord.

De oudere zus van Catherina, Rebecca, was al op 25 januari 1943 in Westerbork aangekomen en verbleef in barak 84 (de 'oudeliedenbarak'). De beide zussen hebben elkaar dus mogelijk nog gezien. Broer Gerrit arriveerde twee dagen nadat Catherina naar Sobibor was gedeporteerd in Westerbork. Een week later ging ook hij - tegelijk met zus Rebecca - naar Sobibor, waar zij op 13 maart 1943 werden omgebracht.

Foto: Privécollectie.

Bron: www.communityjoodsmonument.nl (Joods Historisch Museum).

www.kampwesterbork.nl (Herinneringscentrum Kamp Westerbork).

Met medewerking van Lotty Huffener-Veffler.

1943 *Negentien treinen Eindbestemming Sobibor Om niet te vergeten*

Uitgave bij het eerste transport van 2 maart 1943

Stichting Sobibor

Het doel van de Stichting Sobibor is ervoor te ijveren dat de herinnering aan dit vernietigingskamp blijft voortbestaan. Ons motto luidt dan ook 'herinneren door informatie en educatie'. Dit uit zich op velerlei manieren. Zo staan we ieder jaar stil bij de unieke opstand van 14 oktober 1943, organiseren we reizen naar Polen, reiken we de Rachel Borzykowskipenning uit, herdenken we jaarlijks in Vught de Kindertransporten en ontwikkelen we divers educatief materiaal. Zie onze website voor een overzicht van al onze activiteiten.

www.stichtingsobibor.nl | info@stichtingsobibor.nl

www.lategevolgenvansobibor.nl | www.joodsekindereninkampvught.nl

Bankrekening ING 3302525 te Amsterdam

IBAN NL03INGB0003302525

Wilt u onze stichting financieel steunen?

Word donateur.

2013 *Herinneren door informatie en educatie* www.stichtingsobibor.nl
